

«НА ПОЗВАХ», АБО ЯК НАВЧАТИ(СЬ) ПАТРІОТИЗМУ

Сфера прекрасного — це розкіш, яку може собі дозволити дозріла сама в собі нація. А коли цього ще немає, коли історія поставила перед нацією завдання мобілізації всіх сил на збереження державності та свого національного життєвого простору, тоді в усіх поетів хай лунає клич до бою, а не спів соловейків у вишневому саду. Не особистий біль, а біль народу вартий осівування.

Левко Лук'яненко

Нещодавно натрапила на книгу «На позовах» *Левка Григоровича Лук'яненка*, видану у Києві 2018 року ТОВ Юрка Любченка. Як зрозуміло з цитованого епіграфу до передмови цієї книги, вона — не про прекрасне, а про свідоме служіння високій ідеї всіма можливими способами, підкорення цій ідеї всіх власних умінь, навичок, талантів.

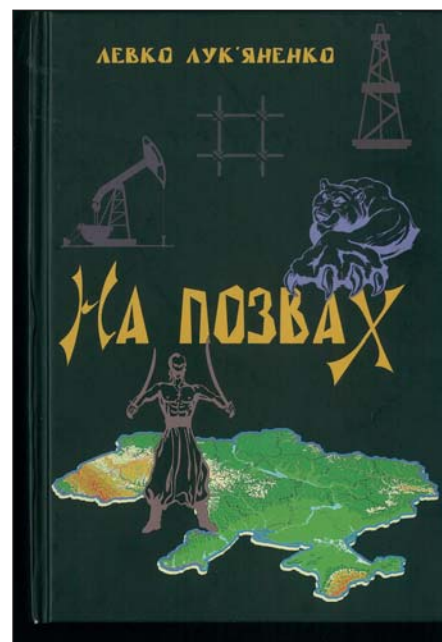
У підзаголовку книги — «Публіцистика». Однак це не лише публіцистика, це й листування, занотовані міркування, депутатські звернення, виступи, рецензії, некрологи... Тексти написані Левком Лук'яненком до певних подій або як реакція на вчинки влади, колег, публікації засобів масової інформації, інтерв'ю тощо. Тому містить книга не тільки власні тексти автора, а й звернення до нього чи відповіді йому інших. На жаль, книга оформлена в такий спосіб, що не завжди з першого погляду зрозуміло, чий це текст, з якого саме приводу він постав, коли й де був (і чи був взагалі) оприлюднений. Вочевидь, логіка побудови була зрозуміла авторові, який сам і укладав цю книгу, однак пересічному читачеві зрозуміти цю логіку складно. І очевидно, що насправді цих текстів було значно більше, тож до шістсотсторінкової книги увійшли найважливіші.

Також мені без авторських (чи редакторських) коментарів було важко зрозуміти поділ книги на чотири частини («Зі своїми й чужими», «Хто за, хто проти», «Чорні дні. Бура. Просвіток», «Невтомно сій насіння віри в українську справу»): виділення розділів не виглядає обґрунтованими тематично чи подієво. Усі тексти у них суголосні, перегукуються, повторюються і спрямовані вони до єдиної державницької мети — досягнення повної й абсолютної самостійності України. Тому прикро, що в книзі немає потрібних пояснень і коментарів, а також що вона рясніє коректорськими огріхами.

Вже перше речення Передмови вводить в оману: «Книжка складається з подій сімох років з 2010 по 2016 включно». Насправді у ній так чи інакше висвітлений значно більший час історії України та боротьби української нації за самоствердження, неодноразово описано події початку 1990-х рр., які призвели до проголошення Акту незалежності України, а також ключові події життя Левка Григоровича, які закономірно привели його до ролі одного з творців цього Акту.

Саме проголошення Акту відбулось 24 серпня, у день народження Левка Григоровича, і цей день 1991 року він називав своїм найщасливішим днем народження. Тому мабуть кожного року до нього напередодні річниці Незалежності України звертались журналісти численних ЗМІ по інтерв'ю. У книзі вміщено таких інтерв'ю кілька, і в кожному з них маємо один і той самий набір запитань: як уродженець чернігівщини став щирим націоналістом; що відчував він протягом 72 днів у камері смертників; як було створено Акт незалежності. Іноді — що ж таке націоналізм і що буде далі. Левко Григорович щоразу докладно, чітко й правдиво відповідав на ці питання, а позаяк ці відповіді виринають і в інших текстах, складається під час читання книги враження, що це й справді були найважливіші події його життя.

Так, ніби не було призову на фронт Другої світової й служіння у лавах радянської армії, де стали остаточно зрозумілі хиби радянської влади, готової винищити населення цілої республіки, ретельного навчання на юридичному факультеті Московського університету, куди вступав, маючи на меті здобути гідну освіту для боротьби з цією владою, перших спроб створення організації для боротьби, зради одного з її учасників і арешту. А потім — спілкування з багатьма надзвичайно цікавими людьми різних національностей, які готові були і намагались протидіяти радянській системі. І вже після повернення в Україну з тюрем і таборів — повсякденної важкої активної праці, агітування, партійної і депутатської роботи, посади Надзвичайного і Повноважного посла України в Канаді на початку 1990-х, коли тільки налагоджувались продуктивні зв'язки з діаспорою, створення й роботи Української Гельсинської спілки й Асоціації дослідників Голодоморів України, просвітництва, постійних подорожей з книгами, з виступами, з культурними місіями, намагання реформувати

Герой України Левко Лук'яненко (1928—2018). Фото: Укрінформ

виборчу систему, виплекати національну політичну еліту, свідому завдань створення потужної європейської самостійної України. Усе це надзвичайно цікаво, але впевнена — дещо приховане і нині, тож спадок Левка Григоровича ще може піднести його дослідникам несподіванки.

«Сповідую формулу: доля нації залежить від рівня національної свідомості нації. — пише Л. Лук'яненко. — Звідси витікає, що поширення української національної ідеї становить стратегічне завдання націоналістів України. Я паралельно з державною, партійною і громадською діяльністю, після звільнення із заслання завжди і постійно її поширюю в письмовій і усній формі». Тому тексти Левка Григоровича є стилістично різними: від запальних агітаційних звернень до виборців і аж до чітко виписаних юридично пропозицій — до президентів України. Є серед цих текстів войовничі й ліричні, полемічні й наукові; вони присвячені виборчому процесу, становленню виборчої системи, розвитку економіки, українській історії, інформаційній політиці, військовій справі, помилкам влади, організації просвітницьких патріотичних видань, підтримці політв'язнів, піднесенню статусу ветеранів Української повстанської армії — всього й не перелічити.

А деякі з міркувань Левка Григоровича є напрочуд слушними й нині. Ось, наприклад, відповідь на запитання про помилки влади ще 2001 року: *«Влітку 1990 року після того, як ми відхилили підсунутий Горбачовим березневий референдум, Єльцин уперше закрутив краник. Україна опинилася без солярки та бензину... Це був перший сигнал, що Росія — не брат, а лише сусід. Той сигнал був достатнім, аби Україна взялася*

будувати власний нафтовий термінал. Однак цього не було зроблено ні 1990, ні 1991, ні 2001 року... То була найбільша економічна помилка десятиліття. Гадаю, свідомо. Її спричинили характери обох українських президентів. Великою помилкою Кравчука, яку згодом підхопив і Кучма, було атомне роззброєння. Ще більшою помилкою було віддати тактичну зброю, а стратегічну залишити. Куди українці збиралися стратегічними ракетами стріляти — по американцях? Якщо вже віддавати зброю, то стратегічну, а тактичну залишити, бо ж під боком маємо сусіду...».

Левко Лук'яненко повсякчас стверджував, що значною мірою це були не помилки, а свідомо політика. І названих вище президентів нашої Держави, і їхніх наступників. Багато років його гаслом було

«Україні — українську національну владу!».

Вітання авторів Акту проголошення Незалежності України Левку Лук'яненко. 24 серпня 1991 р. Фото: Вечірній Київ

Він вважав, що тільки патріотично налаштована влада буде справді працювати на зміцнення безпеки й економічне зростання України, а всі інші — заганяти Україну під Московію й збагачуватись за її рахунок. Із цього випливало дві ретельно продумані й обґрунтовані пропозиції — змінити виборче законодавство таким чином, щоб змусити партії об'єднуватись задля подолання прохідного виборчого бар'єру і таким чином скоротити кількість партій, які вимушені будуть ставати на ідеологічні рейки й працювати, а не купувати голоси за гречку, а також установити у Верховній Раді національний паритет депутатів відповідний до того, що існує у суспільстві, тобто щоб більшість у Українській Верховній Раді складала саме українці, а не представники різних нацменшин. Тоді досяжним став би «економічний націоналізм», простіше кажучи, принцип «свій до свого по своє», актуальний і нині.

А імовірних кандидатів на посаду президента держави вважав за необхідне оцінювати реально за трьома «чинниками»: здатністю послідовно й рішуче захищати незалежність України у політичній сфері; реформувати економіку в напрямі створення суспільства приватних власників, без обстоєння олігархічних інтересів; вирішити проблему відродження мови, духовного розвитку й морального оздоровлення нації.

Для мене також було несподіваним і дуже цікавим те, скільки сил і уваги вкладав у своїй діяльності Левко Григорович у питання захисту української мови й національного інформаційного простору, коли ще в 1990-х говорив про мову й інформацію у категоріях національної безпеки. Як доречно ще 30 років тому він написав про те, що Україна програє Московії інформаційну війну на власних землях, насамперед у Криму й на Донбасі. Він відчайдушно намагався привернути увагу влади до надміру московської пропаганди, засилля російської мови, відсутності української патріотичної літератури для людей різного віку, передовсім молоді, недостатності охоплення українською мовою телефірів і радіопередач, відсутності в Севастополі російських шкіл... Як закликав до створення й захисту власне українського інформаційного простору, до необхідності виховання населення, спонукання його до вивчення мови й історії. «Телевізія спроможна відігравати величезну корисну роль у справі звільнення української постколоніальної і постгеноцидної нації від проімперських антиукраїнських ідеологем, понять, міфів». Але «...цього не роблять власники інформаційного простору на українській землі. Хто вони?», — це з тексту 2010 року. А ось зі ще давнішого, 2005 р., звернення до Міністра культури і туризму України про те, що потрібні укази: «Про очищення України від радянської символіки; Про переведення діловодства на українську мову та атестування держслужбовців на знання державної мови; Про збільшення закладів... освіти з українською мовою викладання; Про українізацію ЗМІ, в тому числі електронних...».

І зі звернення до Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів України: «Нинішня ситуація в Україні вимагає створення системної програми утвердження української мови як державної... мовна політика не може бути сферою політичних спекуляцій...».

Можливо, якби відповідні заходи було вжито 2005 року, то 2014 і 2022 виглядали б інакше? Варто було ж дослухатись. Ось із інтерв'ю 2009 року: «Україна має вступити до НАТО якнайшвидше. Я проти орієнтації України

на Захід чи Схід. Я за орієнтацію на українські цінності. Та за вісімнадцять років незалежності наші збройні сили доведені до жалюгідного стану. Вони не здатні самостійно захистити Україну. Тому сьогодні НАТО може дати надійні гарантії незалежності України».

Він вважав катастрофічно небезпечним кроком створення прецеденту федералізації України, коли 12.02.1991 Криму був наданий статус автономної республіки. Наприклад, 1994 роком датовано пропозиції щодо здійснення заходів з українізації Криму, зокрема шляхом «корекції демографічної ситуації на півострові», тобто надання дозволу повернутись у Крим раніше виселеним звідти до Сибіру і Далекого Сходу українцям, створення умов для поселення там мешканців із Зони відчуження й відставних українських офіцерів, приїзду молодих фахівців — українських викладачів шкіл і вишів, організації обміну студентами з вишами заходу й центру України тощо.

І ще 1998 р. Левко Григорович стверджував, що через надання автономії Крим став трампліном «російського імперіалізму для відриву цієї області від України, і Крим перетворився на хронічну болячку на тлі нашої національної унітарної території». Тому тільки як зраду він міг сприйняти ратифікацію угоди про продовження перебування Чорноморського флоту РФ на українській території, за яку Верховна Рада проголосувала 27.04.2010: «Упродовж 20 років росія веде інформаційну війну супроти ідеї незалежності України. І тепер промосковські інеродіці та українські перевертні, захопивши владу, відкрито стали на шлях порушення Конституції і здачі росії українських національних інтересів... Геть постколоніальну владу!».

Тому надзвичайно близько до серця прийняв Левко Григорович події Євромайдану, і з обуренням і розпукою — здачу Криму: «задача державою своєї території без бою є чорною подією в історії країни...». І ще активніше став, спираючись на ст. 11 Конституції України, згідно з якою «держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичній свідомості, традицій і культури...», закликати до створення національного інформаційного простору України, заохочуючи й залучаючи інші демократичні країни «до співпраці в цій інформаційній війні супроти агресора».

Помер Левко Григорович Лук'яненко 7 липня 2018 року, не доживши півтора місяця до 90-річчя й кількох років до повномасштабної війни України з Московією, про невідворотність якої він повсякчас твердив і готуватись до якої за всіма напрямками державотворення постійно закликав. Мабуть, саме через це так болісно відгукуються нині його слова:

«Дорогі українці! Москва... старається знищити незалежну українську державу. Вона проводить дику імперську політику, вбиваючи в голови громадянам України і росії підступно брехливу думку про єдність і недилімість.

Ми два різні народи: зі своєю мовою, своєю історією, своєю ментальністю. І ми маємо право на своє незалежне окреме існування...»

Дихнувши свободою в незалежній Україні, ми не можемо допустити її втрати.

Пам'ятаймо, що доля України у наших руках.

Слава Україні! Героям Слава!» ■

Анна Радченко

канд. геол. наук, головний редактор
ВД «Академперіодика» НАН України